

Morskim putem od Stockholma do Rio de Janeira

Velimir Pravdić

Centar za istraživanje mora, Institut »Ruder Bošković«, Zagreb

Sažetak

Mora i oceani, medij koji povezuje većinu zemalja i sve kontinente, ujedno je i najočitiji test za razumijevanje globalnih nazora u zaštiti okoline. Spoznaja o tome koliko se može utjecati, i to nepovoljno, na taj medij stara je tek pedesetak godina. Stockholmska konferencija o čovjekovom okolišu 1972. bila je razmede jedne etape, kada su neki problemi odnosa čovjeka i njegova okoliša bili spoznati i kada je uočena nužnost međunarodnog sporazumijevanja o zaštiti okoliša. U optimističkom duhu stvarane su međunarodne konvencije o zaštiti mora tipa naredi i kontroliraj. Prevladavalo je uvjerenje o mogućnosti postupnog, sekvencijalnog rješavanja problema. Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju (UNCED) u Rio de Janeiru 1992. kraj je te početne etape, kodifikacija holističkog pristupa i integralnog planiranja te svijesti o nerazdvojnosti globalnog gospodarskog razvitka i zaštite okoliša.

Ovim se napisom pokušava upozoriti na neke još neprevladane poteškoće ostvarivanja djelotvorne zaštite mora, kao i na manjkove institucionalne naravi u sprezi znanstveno nužnog, tehnološki mogućeg, a politički i ekonomski prihvatljivog.

Gljučne riječi: integralno planiranje, monitoring, more, održivi razvoj, promjena klime, raznolikost vrsta, tehnološki optimizam, zagađivanje mora, zaštita mora

PUT DO STOCKHOLMA

Sve do polovice 20. stoljeća u svijesti većine ljudi, uključujući i prirodoznanstvenike, oceani su se poistovjećivali s pojmom neograničenog. Prevlast na morima stoljećima je značila samo jedno: mogućnost trgovine i komuniciranja. Ribolovna područja, iako podijeljena na interesne i nacionalne sfere, smatrala su se neograničenim spremištima hrane. Industrijska revolucija 18. i 19. stoljeća, snažan zamah proizvodnje ugljena, čelika, kemikalija i drugih industrijskih proizvoda bili su ekološki okrenuti unutrašnjosti kontinenata. Zamah svjetske trgovine bio je ograničen na manufakturne proizvode ili na neke tropske sirovine. Ni dva svjetska rata nisu mnogo utjecala na shvaćanja o ekološkoj osjetljivosti toga prirodnog medija. Nakon prvoga svjetskog rata potopljene su u plitko Sjeverno more sve neiskorištene zalihe bojnih otrova i municije. Poluzatvorena mora poput Jadrana nisu smatrana ekološki različitim od oceana. Austro-ugarska mornarica potapala je municiju kojoj je istekao rok sigurne upotrebe zapadno od Pule. Kraj drugoga svjetskog rata dočekan je sličnim shvaćanjima: sva se neutrošena i stara municija, kao i nervni bojni otrovi, potapana u mora. Za Amerikance i Francuze Pacifik i njegovi koraljni atoli postali su idealnim poligonima za ispitivanje nuklearnog oružja, uključivo i vodikove (hidrogenske) bombe. Tadašnji Sovjetski Savez namijenio je ulogu poligona Sjevernom ledenom moru, gdje je u blizini Nove zemlje na početku šezdesetih godina testirao dosada najveću nuklearnu bombu snage 50 Mt TNT.

Preokret u shvaćanjima proizašao je iz rezultata prirodoznanstvenih istraživanja mora i oceana, ali i iz medicinskih istraživanja, humane toksikologije. Nekoliko je

